

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 31.05.2023
Kabul Tarihi / Date Accepted : 17.06.2023
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2023
DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1307959>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

“NAZARİ, NAZARİYE, NAZARİYAT” KAVRAMLARININ TÜRK MÜZİĞİNDEKİ KULLANIMINA İLİŞKİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ ARAŞTIRMA

KANAR, Bora¹

UMUZDAŞ, Serpil²

ÖZ

Türk Müziği bilgisi üzerine veri sağlayan en eski kaynakların; dokuzuncu yüzyılda Kindi, daha sonra ise; 10. yüzyılda Farabi, 11. yüzyılda İbn-i Sina, 13. yüzyılda Safiyyüddin Abdülmümin Urmevi tarafından yazıldığı kabul edilir. Bu yüzyıllarda müzik bir bilim olarak sınıflandırılmış, matematik, fizik, tıp, astroloji gibi disiplinler ile ilişkilendirilmiştir. 20. yüzyıla kadar olan süreçte, Türk müziği kurallarını içeren yazılı kaynaklar için edvar kavramı kullanılabilirken, sonrasında “nazariye ve nazariyat” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. “Nazariye ve nazariyat” kavramları Arapça nazar kelime kökünden gelen kavramlardır. Türk müziği bilgisi

¹ Arş. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Türk Müziği ABD, borakanar@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6800-6041>

² Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Türk Müziği ABD, sumuzdas@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6013-2406>

üzerine yapılan çalışmalarda, bu iki kavramın farklı anlamlarda kullanılabildiği anlaşılmıştır. Bu çalışmada, 20. yüzyıl ve sonrası Türk müziği kaynaklarında kullanılan “nazari, nazariye, nazariyat” kavramlarının anlamları ve kullanım alanları tespit edilerek sentezlenmiştir. Alan yazındaki Türk müziği sözlükleri ile; makam, usul, ses sistemi olgularını kapsamına alan 14 adet doküman analiz edilmiştir. Belgelerden elde edilen verilerden hareketle; nazari kavramının, Türk müziği bilgisi ile ilgili yazılı veri, kaynak, nazariye kavramının; Türk müziğinde bireysel çalışma ve kurallar, görüş, yaklaşım, nazariyat kavramının; Türk müziğine temel olan fikirlerin sistematik ifadesi halindeki kurallar ve görüşler bütünü anlamında kullanılabileceği anlaşılmıştır. Ulaşılan sonuç ile yazarlar tarafından araştırma konusu olan kavramların Türk müziği literatüründeki kullanımlarına ilişkin kavram haritası oluşturulmuştur. Nazariye kavramının; tekil olarak, bir kişi veya bir grubun çalışması, nazariyat kavramının; çoğul olarak, genel, bütün çalışmaların toplamı anlamında kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk müziği, nazari, nazariye, nazariyat, kavram.

THE CONCEPTIONS OF "NAZARI, NAZARIYE, NAZARIYAT" (MUSICAL TERMS) INTEGRATED RESEARCH ON ITS USE IN TURKISH MUSIC

ABSTRACT

The oldest of the sources that provide data on Turkish Music knowledge; Kindi in the ninth century, and later; It is accepted that it was written by Farabi in the 10th century, by İbn-i Sina in the 11th century, and by Safiyyuddin Abdülmümin Urmevi in the 13th century. In these centuries, music was classified as a science and was associated with disciplines such as mathematics, physics, medicine and astrology. While the concept of edvar could be used for written sources containing the rules of Turkish music in the period until the 20th century, it is seen that the concepts of "nazariye and nazariyat" were used in this century and later. The concepts of "nazariye and nazariyat" come from the Arabic word nazar. In studies on Turkish music knowledge, it has been determined that these concepts can be used in different meanings. In this study, the meanings and usage areas of the concepts of "nazari, nazariye, nazariyat" used in Turkish music sources in the 20th century and later were identified and synthesized. With the Turkish music dictionaries in the literature; 14 documents covering maqam, rhythm and sound system phenomena were analyzed. Based on the data obtained from the documents; the concept of nazari, the written data, source, the concept of nazariye about Turkish music

knowledge; The concept of individual study and rules, opinion, approach, nazariyat in Turkish music; It has been understood that it can be used in the sense of a set of rules and opinions that are the systematic expression of the ideas that are the basis of Turkish music. A concept map was made about the result obtained. With the result reached, a concept map was created by the authors regarding the use of the concepts, which are the subject of the research, in the Turkish music literature. The concept of Nazariye; singularly, the work of a person or a group, the concept of nazariyat; It is suggested to be used as a plural, general, the sum of all studies.

Keywords: Turkish music, nazari, nazariye, nazariyat, concept.

GİRİŞ

İslam müzik bilgisine dair yazılı çalışmaların gerek Türkler tarafından gerekse Kindi'den önce Araplar tarafından yapıldığı, ancak bu çalışmaların hiçbirinin 21. yüzyıla kadar ulaşmadığı bildirilmiştir (Tıraşçı, 2017: 49-50). Böylece İslam müziği çerçevesinde ulaşılan en eski kaynakların Kindi'ye ait olduğunu söylemek mümkündür. Kindi, Pythagoras ve Platon ekollerini takip etmiş, müzikal sesler, sayılar ve gök cisimleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. İslam müziğini ilk olarak sistemleştiren kişi olan Kindi'yi Farabi ve İbn-i Sina takip etmiştir. Farabi; müzik bilgisi ile ilgili “Kitabü'l-Musikû'l-Kebîr” kitabını yazmış, Kindi'nin oluşturduğu okulu ve öğretileri geliştirmiştir. Yazılarında; ondan önceki müzisyenler hakkında bilgi vermiş ve müzik bilgisi üzerine yazılan kitapların azlığından bahsetmiştir (Ak, 2009: 43-44). Farabi'nin ölümünden 30 yıl sonra doğan İbn-i Sina da Kindi'yi takip etmiş, müziğin daha çok icra yönü ile uğraşmıştır. Müziği bir bilim olarak değerlendirmiş, Arapça yazdığı “Kitabü'l Necat”, “Kitabü'l Şifa” kitaplarının 12. faslını tamamen müziğe ayırmıştır (Yurdacan, 2019: 46).

Kindi, Farabi ve İbn-i Sina, benzer şekilde kitaplarında müziği bir bilim dalı olarak nitelendirmiş, matematik, fizik, astronomi, tıp gibi disiplinler ile iç içe kullanmıştır. Bu kitaplarda makamlar, usuller ve ses sistemi gibi konular da işlenmiştir. Türk müziğinde makam ve usullerin sistematik olarak aktarılması, sistemci okul geleneğinin başlaması, İbn-i Sina'dan yaklaşık 200 yıl sonra Safiyyüddin Abdülmümin Urmevi ile gerçekleşmiştir. 13. yüzyılda yaşayan müzik bilgini Safiyyüddin Abdülmümin Urmevi, Türk müziğinde kullanılan makam ve usulleri daireler ile anlatan edvar sistemini icat etmiştir. Türk müziğinde kullanılan 17'li perde dizgesini, kullanılan seslerin aralıklarını, fizik ve matematik ile açıklamış, ebced nota sistemini geliştirmiştir. Sistemci okulun kurucusu olmuş, Türk müziği ile ilgili yazmış olduğu dört kitap

ile birlikte müziğin uygulama yönünün nesilden nesile aktarılmasına yardımcı olmuştur (Özalp, 2000: 313-136; Öztuna, 2006: 248-249). Safiyyüddin ile başlayan sistemci okul Türk müziğini “nazariyat” alanında ilk defa sistematik bir incelemeye alan okuldur. Bu okuldan önce, Türk müziğinde bir “nazari” sistem bulunmamaktadır (Kutluğ, 2000: 26). Safiyyüddin’in geliştirdiği edvar, devirler ve daireler anlamına gelmektedir. Edvar defterleri, makam kavramını daireler ile açıklaması sebebiyle bu ismi almış tarihi el yazması eserlerdir (Güray, 2011: 9).

Safiyyüddin’in Edvar ismini verdiği kitabında; Türk müziği makamları, usulleri, ses aralıklarının hesaplanması gibi konular ele alınmış, takiben 19. yüzyıla kadar edvar başlığı altında kitaplar yazılmıştır. Son edvar yazarı 19. yüzyılda Haşim Bey’dir. İsmi edvar olmayan içeriği benzer olan kaynaklar da bulunur. 13. ve 20. yüzyıl arasına yönelik literatürde makam, usul, ses sistemi gibi konuları ele alan kaynaklara edvar ismi verilebildiği gibi farklı isimler de verilmiştir (Levendoglu, 2002: 3-4).

Nasuhioğlu (1986), 13. yüzyıldan başlayarak sistemci okul mensuplarının eserleriyle ortaya çıkan “nazariye” kavramını, yüzyıllar sonra yeniden gündeme getiren kişinin Rauf Yekta Bey olduğunu, Yekta Bey’in Doğu müziğinin dayandığı kuralları bilimsel bir çerçeve içerisinde sunmayı amaçladığını ve “Türk Mûsikisi” isimli kitabının, Türk müziği nazariyatını bilimsel anlamda konu alan ilk çalışma olduğunu belirtmiştir (s. 11-14). 20. yüzyıla kadar yazılan Türk müziği kaynaklarına “nazariye ve nazariyat” ismi kullanılmamış, bu yüzyıldan sonra söz konusu kavramların, kaynaklar için kullanıldığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmada; Türk müziği bilgilerini içeren 20. yüzyıl ve sonrasında basılan kaynaklar araştırma kapsamına alınmıştır. “Nazari, nazariye, nazariyat” kavramlarının anlamları ve kullanım alanları incelenmiş, bütünleştirici bir haritalama ile okuyucuya sunulmuştur.

Amaç ve Önem

Çalışmada, 20. yüzyıl ve sonrası Türk müziği kaynaklarında kullanılan “nazari, nazariye, nazariyat” kavramlarının anlamlarını ve kullanım alanlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Böylece; ilgili kanıtların gücünün değerlendirilmesine yönelik araştırmalar arasında kavramsal bir köprünün sağlanması hedeflenmiştir. Çalışmanın; söz konusu kavramlar için bütünsel kullanım sağlamaya yönelik olması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışma, Türk müziğindeki terminoloji ve kavramsal çerçeve oluşturmadaki önemi bakımından değerli görülmektedir.

Yöntem

Araştırma; nitel betimsel yöntem ile yürütülmüştür. Bu yöntem var olanın değiştirilmeden durum tespitinin yapılmasına olanak sağlar (Karasar, 2012: 23). Kapsam dahilindeki sözlükler ve ana temaları içerdiği için seçilmiş olan on dört adet doküman taranmıştır.

Verilerin Toplanması

Milli kütüphane, İzmir il halk kütüphanesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi kütüphanesi, kişisel arşivler ve internet arama motorlarından; Osmanlıca ve Türkçe sözlüklere, Türk Müziği sözlüklerine ve makam, usul, ses sistemi gibi Türk müziği konularını ele alan kaynaklara ulaşılmıştır. Elde edilen dokümanlar, veri kaynağı olarak tasnif edilerek incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada, atanan kaynaklardan elde edilen veriler, doküman analizi ile anlaşılma ve açıklanmaya çalışılmıştır. “Nazari, nazariye, nazariyat” kavramlarının kullanımıyla ilgili yapılan doküman analizi için Karasar (2012: 183) temel alınarak; kaynakların tespiti ve seçimi, okuma, not alma, kodlama ve çoklu değerlendirme ve görselleştirme işlem basamakları yürütülmüştür. Makalede akış sağlamak için kronolojik literatür organizasyonu yapılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın bulguları, Rauf Yekta Bey ve sonrasında yazılmış, “nazari, nazariye, nazariyat,” kavramlarının kullanıldığı Türk müziği sözlükleri ve makam, usul, ses sistemi gibi konuları içeren 14 dokümanın sağladığı veri ile sınırlıdır.

BULGULAR

Çalışmada 20. yüzyıl ve sonrasında, Türk müziği bilgisi üzerine basılı kitabı olan yazarlar ve onların “nazari, nazariye, nazariyat” kavramlarını kullanım alanları bulgulanmıştır. İncelenen kaynaklar aşağıda tablolaştırılarak verilmiştir.³

No	Kitap	Yazar	Eser Yılı	İlgili Sayfalar
1.	Rauf Yekta Bey Türk Müsikisi	Rauf Yekta, Orhan Nasuhioğlu	1986	s.48, s.84
2.	Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri	Hüseyin Sadeddin Arel	1993	s.323

³ Oluşturulan tabloda kronolojik olarak yazarların yaşadıkları yıllar esas alınmıştır.

3.	Türk Musikisi Kimindir?	Hüseyin Sadeddin Arel	1988	s.124
4.	Nazari ve Ameli Türk Musikîsi Cilt I	Suphi Ezgi	1932	s.6
5.	Nazari ve Ameli Türk Musikîsi Cilt IV	Suphi Ezgi	1940	s.234
6.	Nazari ve Ameli Türk Musikîsi Cilt V	Suphi Ezgi	1953	s.290
7.	Musiki Sözlüğü	Mahmut Ragıp Gazimihal	1961	s.84 s.175
8.	Musiki Istılâhatı	Kazım Uz	1964	s. 39
9.	Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları	Ekrem Karadeniz	1981	s.VII, s.2, s.108
10.	Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri. Kudüm Velveleleri	İsmail Hakkı Özkan	1984	s.35
11.	Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı	Atınç Emnalar	1998	s.8
12.	Türk Musikisinde Makamlar	Yakup Fikret Kutluğ	2000	s.25
13.	Türk Mûsikîsi Bilgileri Cilt I	Erdinç Çelikkol	2000	s.4
14.	Türk Mûsikîsi Akademik Klasik Türk San’at Mûsikîsi’nin Ansiklopedik Sözlüğü (Cilt I)	Yılmaz Öztuna	2006	s.469, s. 217, s.70, s. 432

Tablo 1 20. Yüzyıl ve Sonrasında Türk Müziği Bilgisi Üzerine Basılı Kitabı Olan* Yazarlar ve Onların “Nazari, Nazariye, Nazariyat” Kavramlarını Kullanım Alanları

İlk olarak Osmanlıca ve Türkçe sözlüklerde “nazari, nazariye, nazariyat” kavramlarının ilgili anlamlarına bakılmıştır. Kavramlar Arapça “nazar” kelime kökünden gelmektedir. İncelenen kavramların ilgili anlamlarına ilişkin bulgular tablolştırılarak aşağıda verilmiştir.

Kavramlar	Nazar	Nazari	Nazariye	Nazariyat
Ferit Devellioğlu (Osmanlıca Sözlük)	Bakma, göz atma, göz eğme	Nazar’a, bakışa ait, nazarla, bakışla ilgili, yalnız görüş halinde bulunan, tatbik edilmemiş, teorik	Matematikte teori, çoğulu nazariyat	Nazariye kelimesinin çoğulu, ilmi görüşler, düşüncüler

* Çalışma kapsamındaki eserler.

İsmail Parlatır (Osmanlıca Sözlük)	Bakma, bakış, dikkat, izleme, düşünme, fikir, niyet, zan, görüş, kanaat, mülâhaza, göz değme, isabet, yan bakış.	Nazara özgü, bakış ile ilgili, yönleme ilişkin, teorik, amelî karşıtı	Görüş ve düşünceye bağlı, teorik, ameliye karşıtı, kuram, teori., “Çoğulu nazariyat”	Nazariyeler, bilimsel görüşler, teoriler.
Mehmet Kanar (Osmanlıca Sözlük)	Bakış, bakış atma, göz atma, görüş, bakış açısı	Bakış ile ilgili, teorik	Teori, görüş, ilmi görüş	Teorik bilgiler
Kubbealtı Lugatı (Osmanlıca Sözlük)	Bakış, bakma, göz atma, bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı, görme, tecrübe ve kıyasa dayanarak düşünme, fikir yürütme	Bilgi halinde, nazariye niteliğinde olan, iş haline geçmemiş, uygulama alanına çıkmamış olan	Uygulamaya bağlı olmayan, düşünce alanında kalan soyut bilgi, sistemli bir şekilde bilinen veya gözlenen olayların ifadesi ve açıklaması olarak öne sürülmüş veya kabul edilmiş düşünceler, ifadeler sistemi; bir bilime temel olan fikirlerin sistematik ifadesi halindeki kurallar bütünü, kuram, teori	Arapça nazariye kelimesinin çoğulu, -at çoğul ekini almış şekli, nazariyeler, kuramlar, teoriler, ayrıca nazariyat kelimesi tekil olarak da kullanılır
Türk Dil Kurumu (Türkçe Sözlük)	Bakış, bakma, göz atma	Kuramsal	Kuram	Kuramlar
Ortak İfadeler	Bakma, göz atma, bakış, bakış açısı	Teorik, bakış ile ilgili, uygulanmamış	Teori, Kuram, bilimsel görüş,	Teoriler, Kuramlar, Bilimsel görüşler,

Tablo 2 Osmanlıca ve Türkçe Sözlüklerde “Nazar, Nazari, Nazariye, Nazariyat” Kavramlarının İlgili Anlamları

Tablo 1’e göre nazar kavramı; “bakış, bakış açısı”, nazari kavramı; “bakış ile ilgili uygulanmamış”, nazariye kavramı; “bilimsel görüş”, nazariyat kavramı ise; “bilimsel görüşler” anlamında kullanıldığı çıkarımı yapılabilir. Burada “nazariyat” kavramının tekil olarak kullanılabilme durumu da önemlidir.

Kaynaklar içerisinde Öztuna ve Gazimihal’in kitapları, sözlük ve ansiklopedi olması nedeniyle ayrı incelenmiştir.

Türk Müziği Sözlük ve Ansiklopedilerinde “Nazari, Nazariye, Nazariyat” Kavramlarının Anlamları ve Kullanımları

Türk Mûsikîsi Akademik Klasik Türk San’at Mûsikîsi’nin Ansiklopedik Sözlüğü Cilt I (Yılmaz Öztuna)

Öztuna nazari kavramını; “çift bemollü seslerin yazılı şekilde (nazari) düşünülüp, uygulanmadığını” aktarırken, nazariye kavramını; “Rauf Yekta’nın Arel ve Ezgi’den ayrılıp kendi görüşlerini (nazariye) ileri sürdüğünü” ifade ederken kullanmıştır. Genel olarak nazari kavramının kağıt üzerinde uygulanmayan veri, nazariye kavramının kişisel görüş anlamında kullanıldığı anlaşılmıştır. Nazariyat kavramını; “müziğin teknik bahislerini konu alan ilim”, Türk müziği nazariyatı kavramını; “icra dışındaki her şey” anlamında belirtmiş, “Türk müziği nazariyatı” ile “Türk müziği bilgisi” kavramlarını eş anlamlı kullanmıştır.

Musiki Sözlüğü (Mahmut Ragıp Gazimihal)

Gazimihal nazariye kavramını; “müzik estetiğinin spekülatif görüşler (nazariyeler) olduğunu” ifade ederken kullanmıştır. Genel olarak nazariye kavramının kişisel görüş anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Gazimihal’in “teori, nazari ve nazariyat” kavramlarını kullanımı ve açıklaması aşağıdadır.

“...Musiki seslerinin teorisine eskiler nazari musiki derlerdi. Nazarî olarak izahı edilen maddelerin tatbikatından ibaret ameli veya fiili musikiyi ona zıt olan saha sayarlardı. Musiki ilmüne ait nazari prensiplerin, sesler teorisinin, sanat kurallarının her şeyini öğreten teliflerdeki muhteviyatın bütününe hâlâ musiki teorisi (musiki nazariyatı) denilmektedir. Şu farkla ki, eldeki dünya repertuarına paralel olmayan, fazla tarihî prensipleri bu okul teorisi kendi kitabı dışında bıraktığı gibi, fazla yeni ve genelleşmemiş şahsi prensip tekliflerini de akademik kadrosu dışında zamanın takdirine terk eder. Bu bakımdan nazari musiki ile musiki nazariyatı farklı mefhumlardır; hem de fark sadece gramerle ilişkili değildir, sanatın mutlaka gelişmesi isteğinden doğmadır, öğretim imkânlarını göz önünde tutar (Gazimihal, 1961: 175).

Türk müziği sözlüklerine bakıldığında genel olarak Türk müziğinde nazari kavramının; “yazılı müzik verileri olarak”, nazariye kavramının; “kişisel görüş, kişisel düşünce”, nazariyat kavramının; “müziğin teknik bilgileri ve uygulama dışındaki her şey” anlamında kullanıldığı düşünülebilir. Gazimihal Türk müziği nazariyatının daha geniş bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir.

“Nazari, Nazariye, Nazariyat” Kavramlarının Türk Müziği Kaynaklarında Kullanım Alanları

Türk Mûsikisi (Rauf Yekta Bey, Orhan Nasuhioglu)

Rauf Yekta Bey Farabi’nin müzik bilgisi ile ilgili çalışmalarına “nazari prensipler” ifadesini kullanarak bir “nazariyeci” olarak aktarırken, Türk çalgıları hakkında bilgi verdiği bölümde “Türk nazariyatçısı Farabi” ifadesini kullanmıştır. Yekta Bey’in kitap içerisinde “nazariye” kavramını daha çok kişisel görüşler, hesaplamalar, manasında kullandığı, “nazariyat” kavramını çoğul, nazariyelerin bütünü ve sistemleşmiş hali olarak aktardığı düşünülebilir. “Nazariyat ve nazariye” kavramlarını aynı anlamda karışık olarak da kullanılmıştır.

Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri ve Türk Musikisi Kimindir? (Hüseyin Sadeddin Arel)

Arel “Türk Musikisi kimindir?” isimli kitabında Farabi’den bahsederken; Farabi’nin Yunan nazariyatını örnek almak istediğini fakat Yunan nazariyelerini benimseyemediğini ifade etmiştir. Genel olarak nazariye kavramını; tekil olarak bir kişinin çalışması, nazariyat kavramını; çoğul olarak bütün çalışmaların toplamı anlamında kullanmıştır. Nazariye yazan kişiler için “nazariyeci” yerine “nazariyatçı” kavramını tercih etmesi anlam bakımından farklılık göstermektedir. Ayrıca “Türk Musikisi Nazariyatı” kitabının sözlük bölümünde “nazariyat” kavramı; “ilmi görüşler, düşünüşler” olarak tanımlanmıştır. Arel’in kendi çalışmasını nazariyat olarak ifade etmesi kavramı tekil olarak da kullandığını göstermektedir.

Nazari ve Ameli Türk Musikisi Cilt I-IV-V (Dr. Suphi Ezgi)

Dr. Suphi Ezgi’nin beş ciltlik Türk müziği kitabının ismi “Nazari ve Ameli Türk Musiki” olması bakımından yazılı veri ile uygulamayı ayrı olarak ele aldığı düşünülebilir. Kendi yazdığı kitaplarında aktardığı bilgilere “benim nazariyem” ifadesini kullanmıştır. Beş ciltte de nazariyat ile ilgilenen ve müzik üzerine ilmi görüşlerde bulunan kişilere “nazariyeci” kavramını kullanmıştır. Burada “nazariyatçı” kelimesini kullanmaması dikkat çekmektedir. Örnek olarak; “Maragalı Abdülkadir nazariyatçı olmaktan çok ziyade kendi beyanatı ve eserleri ile tahakkuk ettiğime göre bestekardır” cümlesi verilebilir. Bu ifadelerden; bir kişinin birçok nazariyeyi okuyarak nazariyat alanıyla ilgilenebileceği, nazariye yazabileceği, sonuç olarak nazariyeci olabileceği anlaşılabilir. Ezgi nazariyecilerin sundukları nazariyelerin bütününe “nazariyat” kavramını kullanmıştır.

Musiki İstılâhatı (Kazım Uz)

Musiki ıstılâhatı isimli kitapta nazariyat kavramı; küğün⁴ teknik bilgilerini araştırıp tanımlayan bilgi dalı ve kuram biçiminde tanımlanmıştır. Nazari ve nazariye kavramları kitap içerisinde kullanılmamıştır.

Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları (M. Ekrem Karadeniz)

Karadeniz’in incelenen kitabında müziği, fizik ve matematik disiplinleri ile birlikte ele aldığı, batıdaki sent sistemini Türk müziğine uyarlamaya gayret gösterdiği anlaşılmaktadır. Kitabın ismi ve önsöz bölümleri haricinde nazariye kavramı kullanılmamıştır. Önsözü Murat Bardakçı kaleme almıştır. Önsözde yer alan nazariye kavramının kullanımı aşağıdadır.

⁴ Kök, Köğ, Küğ, Ku: Melodi, ezgi (Gazimihal, 1961: 144).

“...“Nazariye”, adından da anlaşılacağı gibi kesin kural ve sonuçlar getiren bir çözüm demek değildir. Ancak, belli bir müziğin yapısını açıklamaya çalışırken gerçeğe ve doğaya en yakın sistemden bahsedilebilir. Merhum Karadeniz’in de sağlığında her zaman belirttiği gibi bu kitapta yer alan sistemin Türk Müziği teorisinde kesin çözüm olduğunu söyleyemeyiz.” (Karadeniz, 1981: X)

Çalışmasında; doğada mevcut olan müziğin nazariyat ve esasları hakkında inceleme yapıldığını belirtmiş, alanla ilgili çalışmalar yapmış kişilere “nazariyatçılar” ifadesini kullanmıştır.

Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri (İsmail Hakkı Özkan)

Özkan müziği kuralları olan bir bilim dalı olarak varsaymış ve müzik nazariyatının müziği içeren kurallar bütünü olduğunu ifade etmiştir. Kitap içerisinde nazariye kavramı kullanılmamış olup, nazariyat kavramı tercih edilmiştir.

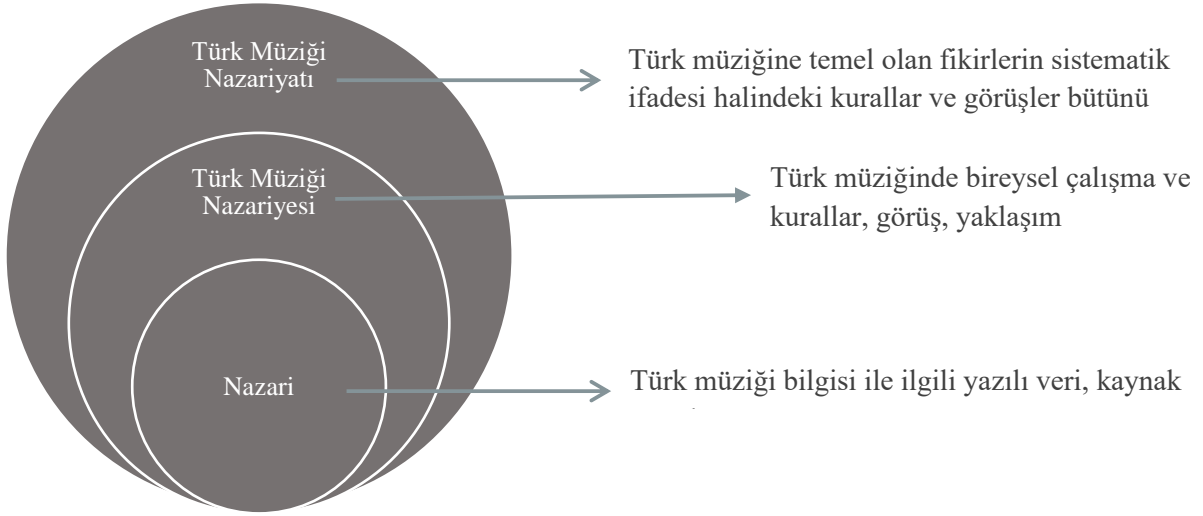
Türk Musikisinde Makamlar (Yakup Fikret Kutluğ)

Kutluğ nazariyat ve literatür kavramlarını birlikte kullanarak, bunların toplamının nazari görüşler olduğunu ifade etmiş, Türk müziğini metodolojik olarak ele alan bilimsel üç sistemden bahsetmiştir. Bu sistemler; Urmevi -Meragi Sistemi, Rauf Yekta Bey sistemi, Arel-Dr. Suphi Ezgi sistemidir. Çalışmasında nazariye kavramını kullanmamış olup sadece doğrudan alıntılarda ve kitap isimlerinde kelimeye yer vermiştir. Nazariyat ile ilgilenen kişiler “nazariyatçı” olarak ifade edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada “nazari, nazariye ve nazariyat” kavramları ele alınmış, kavramların sözlük anlamları ve Türk müziği kaynaklarında kullanım alanlarına bakılmıştır. Bu kavramların geçtiği kaynaklarda ağırlıklı olarak; Türk müziği makamları, usulleri, ses sistemleri gibi konuların işlendiği görülmüştür. Araştırmada ele alınan kavramların Arapça nazar kelime kökünden geldiği saptanmıştır. Genel olarak “nazari” kavramının; “Türk müziği bilgisi ile ilgili yazılı veri, kaynak”, “nazariye” kavramının; “bireysel çalışma ve kurallar, görüş, yaklaşım”, “nazariyat” kavramının; “Türk müziğine temel olan fikirlerin sistematik ifadesi halindeki kurallar ve görüşler bütünü” anlamında kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yazardan yazara bu kavramların kullanımları farklılık gösterirken, Rauf Yekta’nın iki kavramı da Türk Mûsikîsi kitabının farklı yerlerinde aynı anlamda kullandığı görülmüştür. Nazariyat kavramının tekil olarak da kullanımına rastlanmıştır. Ayrıca nazariye ortaya koyan kişilere nazariyeci veya nazariyatçı kelimelerinin kullanıldığı ve yazarlar arasında kullanımların farklılık gösterdiği

tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuç ile birlikte araştırma konusu olan kavramların, Türk müziği literatüründeki kullanımlarına ilişkin yazarlar tarafından oluşturulan kavram haritası aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Yazarlar Tarafından Oluşturulan, Nazari, Nazariye, Nazariyat Kavramlarının Türk Müziği Literatüründeki Kullanımlarına İlişkin Kavram Haritası.

Nazariye kavramının; tekil olarak, bir kişi veya bir grubun çalışması, nazariyat kavramının; çoğul olarak, genel, bütün çalışmaların toplamı anlamında kullanılması önerilmektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmaya konu olan nazari, nazariye, nazariyat kavramları, yazarlarca ağırlıklı olarak 20. yüzyıldan sonra Rauf Yekta ve sonrasında kullanılmaya başlanmıştır. Çalışmada, kavramların kullanımları, yazarlar baz alınarak sıralanmış ve bu sırayla tablolaştırılmıştır. Bulgulardan hareketle oluşturulan görseller yeni çalışmalar için bütünsel bir kaynak niteliğindedir. Rauf Yekta Bey'in Türk Mûsikisi kitabının Fransızca olması ve çevirisinin sonradan yapılması (Nasuhioğlu: 1986), Arel'in yazılarının kitap olarak Onur Akdoğu tarafından hazırlanması (Arel: 1993) buna sebep olarak gösterilmektedir.

Türk müziği sözlüklerinde nazariye kavramının; “kişisel görüş, kişisel düşünce”, nazariyat kavramının; “müziğin teknik bilgileri ve uygulama dışındaki her şey” olarak ortak ifade edilmesi (Gazimihal, 1961; Öztuna, 2006) diğer Türk müziği kaynaklarıyla birebir benzerlik göstermemiştir. Eseri incelenen bazı yazarların (Uz, 1964; Özkan, 1984; Kutluğ, 2000; Çelikkol, 2000) çalışmalarında nazariye kavramı yer almamaktadır.

Özkan'ın nazariyatı; müziği içeren kurallar bütünü olarak tanımlaması (Özkan, 1986), çalışmada incelenen iki kaynakta da (Emnalar: 1998; Çelikkol: 2000) aynıdır. Bu sebeple bulgular bölümünde bu kaynaklara yer verilmemiştir.

Karadeniz (1981) kitabın isminde nazariye kavramının kullanılması, fakat kitap içerisinde bu kavramının kullanılmaması dikkat çekmektedir. Kitabın önsözünde nazariye kavramı Murat Bardakçı tarafından açıklanmıştır. Kitabın yazarı olan Ekrem Karadeniz’in kitap içerisinde bu kavramı kullanmama nedenine dair bir açıklama veya veri ile karşılaşılmamıştır. İçerikte nazariye kavramı yerine nazariyat kavramı kullanılmıştır.

Arel ve Rauf Yekta’nın nazariye ve nazariyat kavramlarını tekil ve çoğul olarak ayrı biçimde kullanmaları (Arel, 1988; 1993; Nasuhioğlu, 1986) çalışma kapsamındaki sözlük (Devellioğlu, 2017; Parlatır, 2012; Kanar, 2000; Kubbealtı Lugatı, 2023; Türk Dil Kurumu, 2023) verileriyle tutarlıdır. Buna karşıt olarak Arel’in kendi sistemi ve çalışmasına nazariyat ifadesini kullanması (Arel, 1993), Yekta Bey’in nazariyeci ve nazariyatçı kavramlarını eş anlamlı kullanması (Nasuhioğlu, 1986), yazarların kavram kullanımlarında tutarlı olmadıklarını göstermektedir.

Araştırma konusu olan kavramları sözlük anlamlarına göre uyumlu kullanan yazarın Suphi Ezgi olduğu tespit edilmiştir. Ezgi’nin Türk Müziği bilgilerini nazari ve ameli olarak ikiye ayırması, kendi çalışmasını nazariye olarak ifade etmesi, nazariyelerin bütününe nazariyat kavramını kullanması (Ezgi, 1932; 1940; 1953), genel olarak kavramları kategorik bir veriyle sunması, anlam açısından avantajlı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ak, A.Ş., (2009). *Türk Musikîsi Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arel, H. S., (1988). *Türk Musikîsi Kimindir?* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Arel, H. S., (1993). *Türk Musikîsi Nazariyatı Dersleri*. (Hazırlayan: Onur Akdoğu). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çelikkol, E., (2000). *Türk Mûsikîsi Bilgileri Cilt I*. Bursa: F. Özsan Matbaacılık LTD. ŞTİ.
- Devellioğlu, F., (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Emnalar, A., (1998) *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Ezgi, S., (1932). *Nazari ve Ameli Türk Musikîsi Cilt I*. İstanbul Belediyesi Konservatuvarı Yayını.
- Ezgi, S., (1940). *Nazari ve Ameli Türk Musikîsi Cilt IV*, İstanbul: Alkaya Matbaası.
- Ezgi, S., (1953). *Nazari ve Ameli Türk Musikîsi Cilt -V*, İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.
- Gazimihal, M. R., (1961). *Musiki Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Güray, C., (2011). *Bin Yılın Mirası Makamı Var Eden Döngü: Edvar Geleneği*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

- Kanar, M., (2000). *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Karasar, N., (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar- İlkeler- Teknikler*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Karadeniz, M.E., (1981). *Türk Müsîkîsinin Nazariye ve Esasları*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kubbealtı Lugatı (2023). Nazar, Nazari, Nazariye, Nazariyat, <http://lugatim.com/s/nazar> (Erişim tarihi 28.04.2023).
- Kutluğ, Y.F., (2000). *Türk Musikisinde Makamlar*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Levendoğlu, N. O., (2002). 13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Varlığını Sürdüren Makâmîlar ve Değişim Çizgileri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nasuhioğlu, O., (1986). *Türk Musikisi Rauf Yekta Bey*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özalp, N., (2000). *Türk Müsîkîsi Tarihi (Cilt I)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özkan, İ. H., (1984). *Türk Müsîkîsi Nazariyatı ve Usûlleri. Kudüm Velveleleri*. İstanbul: Ötüken.
- Öztuna, Y., (2006). *Türk Müsîkîsi Akademik Klasik Türk San 'at Müsîkîsi 'nin Ansiklopedik Sözlüğü (Cilt I)*. Ankara: Orient.
- Parlatır, İ., (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tıraşçı, M., (2017). *Türk Müsîkîsi Nazariyatı Tarihi*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2017.
- Türk Dil Kurumu (2023). Nazar, Nazari, Nazariye, Nazariyat, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 21.05.2023).
- Uz, K., (1964). *Musiki Istılâhatı*. Ankara: Küğ Yayınları.
- Yurdacan, B., (2019). *Türk Musikisi Tarihi ve Bestekârları*. Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş. Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It has been reported that written studies on Islamic music knowledge were made by both Turks and Arabs before Kindi, but none of these studies reached the 21st century (Tıraşçı, 2017: 49-50). Thus, it is possible to say that the oldest sources reached within the framework of Islamic music belong to Kindi. Farabi, who came after Kindi, wrote the book "Kitabü'l-Musikû'l-Kebir" in the name of music knowledge and developed the school and teachings created by Kindi. In his writings; he gave information about the musicians before him and talked about the scarcity of books written on music knowledge (Ak, 2009: 43-44). Ibn-i Sina, who was born 30

years after Farabi's death, also followed Kindi and dealt with the performance of music. He evaluated music as a science and devoted the 12th chapter of his books "Kitabü'l Necat" and "Kitabü'l Şifa", which he wrote in Arabic, to music (Yurdacan, 2019: 46).

Kindi, Farabi and İbn-i Sina described music as a branch of science in their books and used it intertwined with disciplines such as mathematics, physics, astronomy and medicine. In these books, subjects such as maqams, rhythms and sound systems are also covered. The systematic transfer of maqam and rhythms in Turkish music, the beginning of the systemic school tradition, took place with Safiyyuddin Abdülmumin Urmevi about 200 years after Ibn-i Sina.

Safiyyuddin Abülmümin Urmevi, a music scholar living in the 13th century, invented the edvar system, which describes the maqam and rhythms used in Turkish music with circles. He explained the 17 fret system used in Turkish music, the intervals of the sounds used, with physics and mathematics, and developed the abjad notation system. He became the founder of the systematic school and helped transfer the practice of music from generation to generation with the four books he wrote about Turkish music (Özalp, 2000: 313-136; Öztuna, 2006: 248-249). The systemist school, which started with Safiyyuddin, is the first school that systematically examined Turkish music in the field of "nazariyat". Before this school, there was no "nazari" system in Turkish music (Kutluğ, 2000: 26). Edvar, developed by Safiyyuddin, means cycles or circles. These sources are historical manuscripts that have taken this name as a result of trying to explain the concept of maqam through circles (Güray, 2011: 9).

In Safiyyuddin's book named edvar; Subjects such as Turkish music maqams, rhythms, calculation of vocal ranges were discussed, and then books were written under the title of edvar until the 19th century. The last edvar author is Hashim Bey in the 19th century. It is found in sources whose name is not edvar and whose content is similar. In the literature between the 13th and 20th centuries, the sources dealing with topics such as maqam, rhythm, and sound system can be given the name edvar as well as different names.

(Nasuhioğlu, 1986), the person who brought the concept of "nazariye", which emerged with the works of systemic school members starting from the 13th century, to the agenda again after centuries, was Rauf Yekta Bey, that Yekta Bey aimed to present the rules on which eastern music is based in a scientific framework, and that "Türk Mûsikisi" He stated that his book titled was the first study on Turkish music theory in a scientific sense (p. 11-14). The names of "nazariye ve nazariyat" were not used in Turkish music sources written until the 20th century, and it was seen that these concepts were used for sources after this century. For this reason, in the study; Sources published in the 20th century and later, including information on Turkish

music, were included in the research. The meanings and usage areas of the concepts of "nazari, nazariye, nazariyat" were examined.

Purpose ad Importance

In this study, it is aimed to determine the meanings and usage areas of the concepts of "nazari, nazariye, nazariyat" used in Turkish music sources in the 20th century and later. Like this; It is aimed to provide a conceptual bridge between researches to evaluate the strength of relevant evidence. of the study; It is thought that it is important in terms of providing holistic use for the concepts in question and in terms of terminology and conceptual framework in Turkish music.

Methodology

Research; was carried out with the qualitative descriptive method. This method allows to determine the situation without changing the existing (Karasar, 2012: 23). Fourteen documents, selected as they contain dictionaries and main themes within the scope, were scanned.

National library, Izmir provincial public library, T.C. In the library of Tokat Gaziosmanpaşa University, personal archives and internet resources, firstly Ottoman and Turkish dictionaries, followed by; Turkish Music dictionaries and resources dealing with Turkish music issues such as maqam, rhythm and sound system have been reached.

In the study, the data obtained from the assigned sources were tried to be understood and explained by document analysis. Based on Karasar (2012: 183) for the document analysis on the use of the concepts of "nazari, nazariye, nazariyat"; identification and selection of sources, reading, note taking, coding and multiple evaluation and visualization process steps were carried out. In order to provide flow in the article, a chronological literature organization has been made.

The findings of this research are limited to the data provided by 14 documents, in which the concepts of "nazari, nazariye, nazariyat" are used, including Turkish music dictionaries and maqam, rhythm and sound system, written by Rauf Yekta Bey and later.

Results

In the study, the concepts of "nazari, nazariye and nazariyat" were discussed, the dictionary meanings of the concepts and their usage areas in Turkish music sources were examined. In the sources where these concepts are mentioned, mainly; It has been seen that subjects such as Turkish music maqams, rhythms and sound systems are covered. It has been determined that the concepts discussed in the research come from the Arabic word nazar. In general, the concept

of "nazari"; The concept of “written data, source”, “nazariye” about Turkish music knowledge; the concept of "individual work and rules, opinion, approach", "nazariyat"; It has been concluded that it can be used in the sense of "the set of rules and opinions that are the systematic expression of the ideas that are the basis of Turkish music". While the uses of these concepts differ from author to author, it has been seen that Rauf Yekta uses both concepts in the same sense in different parts of the *Türk Mûsikisi* book. The singular use of the concept of nazariyat has also been found. In addition, it has been determined that the words nazariyeci or nazariyatçı are used for the people who put forward the theory, and the usages differ between the authors. The concept map created by the authors regarding the use of the concepts, which are the subject of the research, in the Turkish music literature, together with the result reached is given below.

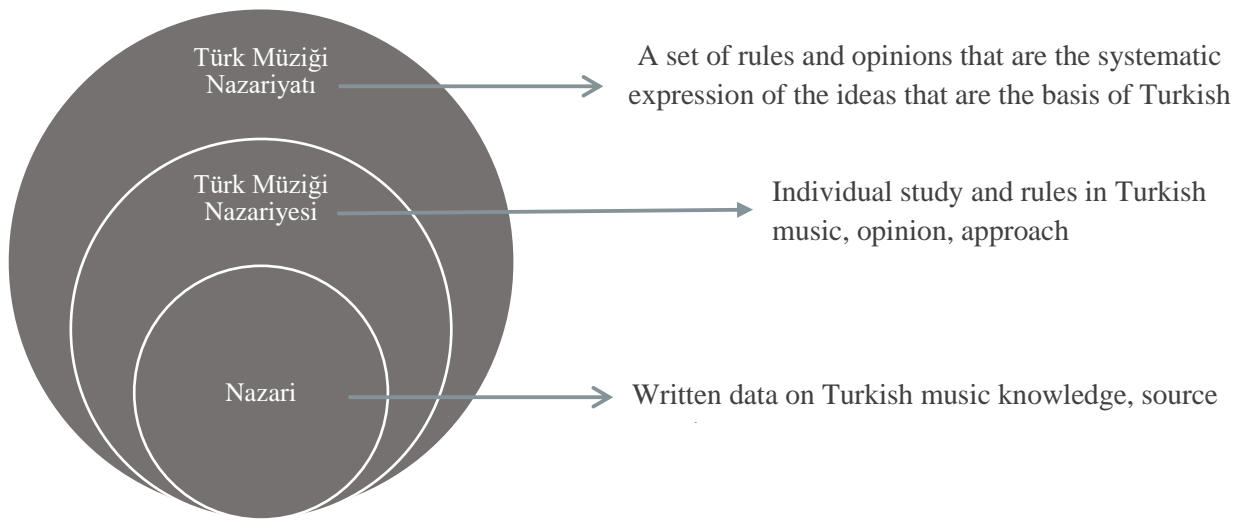

Figure 1. Concept Map on the Use of the Concepts of Nazari, Nazariye, Nazariyat in Turkish Music Literature Created by the Authors.

The concept of nazariye; singularly, the work of a person or a group, the concept of nazariyat; It is suggested to be used as a plural, general, the sum of all studies.

Discussion

The concepts of nazari, nazariye, nzaariyat, which are the subject of this research, have been used by the authors mainly after the 20th century, Rauf Yekta and later. In the study, the uses of the concepts were listed on the basis of the authors and tabulated in this order. The visuals created based on the findings are a holistic resource for new studies. The fact that Rauf Yekta Bey's *Türk Mûsikisi* book is in French and its translation was done later (Nasuhioğlu: 1986), and Arel's writings prepared as a book by Onur Akdogu (Arel: 1993) are cited as reasons for this.

The concept of nazariye in Turkish music dictionaries; “personal opinion”, the concept of nazariyat; The common expression of “everything other than the technical knowledge of music and practice” (Gazimihal, 1961; Öztuna, 2006) did not show exactly similarity with other Turkish music sources. The concept of nazariye is not included in the studies of some authors whose works were examined (Uz, 1964; Özkan, 1984; Kutluğ, 2000; Çelikkol, 2000).

Özkan's nazariyat; His definition of music as a set of rules (Özkan, 1986) is the same in both sources examined in the study (Emnalar: 1998; Çelikkol: 2000). For this reason, these sources are not included in the findings section.

The mention of the concept of nazariye in the title of the book in Karadeniz (1981), but the use of the concept of nazariyat in the book creates a question mark. In the preface of the book, the concept of nazariye is explained by Murat Bardakçı. There is no explanation or data about the reason for using a concept that Karadeniz does not use in the title of the book.

Arel and Rauf Yekta's use of the concepts of nazariye and nazariyat separately as singular and plural (Arel, 1988; 1993; Nasuhioğlu, 1986) is the dictionary within the scope of the study (Devellioğlu, 2017; Parlatur, 2012; Kanar, 2000; Kubbealtı Lugatı, 2023; Türk Dil Kurumu, 2023). On the contrary, Arel's use of the term nazariyat for his own system and work (Arel, 1993), Yekta Bey's use of the words nazariyeci and naazariyatçı (Nasuhioğlu, 1986) show that the authors are not consistent in their use of concepts.

It has been determined that the author who uses the concepts that are the subject of the research in harmony with their dictionary meanings is Suphi Ezgi. Ezgi's dividing Turkish music knowledge into two as nazari and ameli, expressing his own work as theory, using the concept of theory for all of the nazariyes (Ezgi, 1932; 1940; 1953), presenting the concepts with a categorical data in general, are found advantageous in terms of meaning.